

Anne * Maria LATIKKA

Tuulen suoja

ja muita novelleja

Anne-Maria Latikka

TUULENSUOJA

ja muita novelleja

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

WSOY:n Kirjallisuussäätiö on
tukenut teoksen kirjoittamista.

© ANNE-MARIA LATIKKA JA WSOY 2013

ISBN 978-951-0-39876-0

PAINETTU EU:SSA

*As I listened from a beach-chair in the shade
To all the noises that my garden made,
It seemed to me only proper that words
Should be withheld from vegetables and birds.*

W. H. AUDEN, RUNOSTA "THEIR LONELY BETTERS"

Sisäily

I

Ensimmäinen askel	11
Siniangervo	26

II

Yönkulkijat	43
Tuulensuoja	53
Käyntikortti	68
Leijonanosa	90

III

Lumienkelit	105
Isän kädessä	117
Kutsu	130

Ensimmäinen askel

Olipa kerran sairaala. Viisikerroksinen, melkein kokonaan valkoinen. Läheltä erottuivat murtumat laastissa, halkeamat jotka pilkkoivat seiniin omia reittejään. Tottumuksesta Vilma laski päätään ja silmäili kellarikerrosta ohi kävellessään. Laboratorion pullot ja lasiputket ja metallinkiiltävät koneet valuivat katkeamattomana rivistönä, ja valkotakkiset laborantit kumartuivat mikroskooppien edessä kasvot heijastaen sinertävää valoa. Hän sävähti kylmästä sitä katsoessaan, aivan kuin kalpea valo, joka osui ikkunoista jalkoihin, olisi kivunnut rintaan ja päähän asti.

Sairaalalan pääovella Vilma tähysti ylös ja etsi lastenpsykiatrisen osaston ikkunan. Ainoan hämärän, valojen saartaman. Sen näkeminen rauhoitti. Osastolla nukuttiin vielä, yö oli sujunut ilman yllätyksiä. Neljännessä kerroksessa hän kiskoi polin jäykän oven auki ja astui käytävään, tervehti valoja sytyttävää hoitajaa. Seiniltä virnistelivät valtavat satuhahmot. Hän avasi oven Dumbon ja Mikki Hiiren välistä.

Hän jätti huoneensa valot sytyttämättä. Katsoi taivaanrantaan, odotti sinne ihmettä, aurinkoa joka kirkastaisi päivän. Ulkona aamu puristeli yötä kuivaksi, kerrostalot

esittelivät profilejaan orastavaa kajoa vasten. Tietoisuuden kajoa, alitajuiseen juntattua ohutta kiilaa. Freudilaista symboliikkaa ei päässyt pakoon millään, hän hymähti ja painoi itse katkaisijasta kirkkauden.

Kaikki oli onneksi paikoillaan harjoittelijan jäljiltä: pöytä lähellä ikkunaa, kirjahyllyt täynnä testejä ja kirjoja, nurkassa lelut ja pari tuolia. Hän asetti salkun pöydälle ja katsoi kalenterista, kuka oli ensimmäinen potilas, vaikka sen tiesikin.

Oven takaa kuului rapinaa, kuin laiskan kissan kynsimistä, sitten varovaista koputusta. Vilma avasi oven. Käytävällä hortoili muutama perhe, joka kantoi ensikäynnin häpeää. Ruusunpunaiset vauvaunelmat ritisivät jaloissa. Että tännekö piti päätyä? Sitten hän huomasi naulakolla pyylevän naisen. Tämä kiskoi vessasta esiin jäykistyneen pojan, raahasi lasta pitkin käytävää ja rojautti Vilman jalokojen juureen kuin apulantasäkin. Äiti on *puutarhuri*, Vilma muisti pojan papereista.

– Sanos nyt päivää. Kuinka sä nyt noin?

Äiti veti myssyn pojan päästä ja pörrötti hikistä tukkaa, takaraivolla törrötti itsepäinen töyhtö. Lapsi piteli äitiä hameenhelmasta ja keinahteli silmät ummessa.

– Hei Kasper.

Vilman ääni kaikui käytävällä onttona, siitä uupui hänen hapuilemansa lämpö. Tuskin poika edes huomasi. Näihin kumisiin lapsenkasvoin, joilta kaikki yritykset kimpoilivat, ei tottunut koskaan.

Äiti nosti pojan olalleen ja kantoi yli kynnyksen.

– Mikä muksussa on vikana? äiti huohti jo ennen kuin Vilma oli sulkenut oven. Hän osoitti sohvaa, jolle äiti horjahti poika sylissään. Äiti yritti taltuttaa lapsen sojottavia käsiä saadakseen takin pois, sitten taivutteli niitä rivakasti. Poika ei harannut vastaan, vaikka vääntely varmaan sattui.

Äiti kohotti hihaa.

– Katsokaas kättä. Se näyttää vanhemmalta kuin minun.

Vilma näki, mitä hän tarkoitti. Käsivarsi oli kuin kuivunut oksa, pahkana törrötti kyynärpää. Ihoa laikutti hilseilevä ihottuma. Äiti tarttui pojan sormiin ja yritti avata niitä turhaan nyrkistä.

– On käyty läpi monet lääkärit. Mitään ei löydy. On se kummaa. Sitä synnyttää suoran pojan ja elämä vääntää sen käyräksi.

– Koska tämä alkoi?

Äiti pälyili poikaa pettyneenä. Nyt Vilma huomasi, miten vanha nainen oli, olisi sopinut paremmin lapsen isoäidiksi. Nainen vastasi synkästi:

– Ei se alkanut yhtäkkiä. Kai hän oli outo jo lapsena, kun viihtyi metsässä.

Pikkuautot, pallopelit ja leikit eivät kiinnostaneet poikaa kuten kavereita, äiti totesi. Mutta lapsen isä ei ollut huolissaan, tokaisi vain, että itse oli pienenä samanlainen.

– Oliko hän?

– Mistä minä tiedän.

– Entäs nyt?

Äiti tähysti kaukaisuuteen, rykäisi ja totesi:

– Ei hänkään paljoa puhu. Sanoo, että pojallakin menee aikanaan ohi. Eipä ole mennyt.

Kuin vahvistaakseen sanat poika heräsi eloon, valahti äitinsä otteesta ja vieri lattialle yllättävän sulavasti. Hän jäi siihen makaamaan, kädet kylkiä vasten, silmät ammolleen. Ainoakaan ärsyke, edes kasvoja nuoleva valokiila ei päässyt pintaa syvemmälle.

Äidin kädet vapisivat. Hän kaivoi kassista nuhruisen nenäliinan ja puristi sitä sormet valkoisina. Mutta käsillä oli oma elämä, Vilma ajatteli, ne halusivat lepattaa vapaasti.

– Aina tuntuu kurjalta, kun lasta katsoo. Mutta ensimmäinen kerta oli pahin.

Puutarhaa ja kasvimaita pitää kastella jatkuvasti, äiti selitti. Muuten aamulla puhjenneet kukat nuokkuivat jo illalla.

– Poika autteli hommassa. Sitten hävisi omille teilleen. Ei tullut edes syömään, vaikka ruoka on aina viideltä. Eikä palannut vielä illallakaan.

He etsivät ja huutelivat lasta tuntikausia, äiti huokaisi, kunnes huomasivat pojan puussa, jonka olivat alittaneet monta kertaa. Hän sojotti hongasta kuin paksu, ilmaa harova oksa. Kummallisinta oli, että poika näytti nukkuvan puussa putoamatta.

– Kun lapsi saatiin alas, hän makasi maassa kalpeana ja tuskin hengitti. Huusin ja ravistelin, ja pikku hiljaa väri ja lämpö palasivat. Poika kakelteli jotakin, mutta suusta tuli vain korinaa.

– Mitä luulette, miksi hän tekee tuota? Vilma kysyi.

Äiti nytkähti ajatuksistaan kuin vaihtaisi juuttunutta vaihdetta.

– Hän esittää halkoa. Niin, että miltei muuttuu puuksi. Pojan setä kehui kerran, että poika se vasta osaa naamioitua. Hän yrittää matkia taustaansa.

Maatessaan lattialla vahankalpeana, raajat retkottaen, poika toi Vilman mieleen muovimaton.

Ehkä setä oli osunut oikeaan, hän ajatteli, ja poika oli kameleonttien sukua, vaihtoi väriä taustan mukaan. Tai rukoilijasirkka, joka muistutti pitkän selän takia rosoista, kuivunutta tikkua.

– Tekeekö hän tätä usein? Vilma kysyi.

– Miltäs näyttää?

Äiti kumartui pojan ylle ja veti kättä silmien ylitse.

– Joskus voi olla parempi, Vilma sanoi.

– Mitä?

– Sulautua taustaan. Jos ihminen on mieleltään arka ja hauras, se on turvallista. Ehkä Kasper kokee niin.

Äiti mutristeli suutaan.

– Tuskin. Hän vain haluaa tehdä vaikutuksen teihin.

– Mutta mitään elimellistä syytä ei lääkäreitten mukaan ole.

– Eläimellistä?

– Siis ei mitään ruumiillista syytä. Ja siksi olette täällä. Että asiaa tutkitaan.

– No, kunhan ei ole päästään vialla.

Äiti pälyili ikkunalaudalla kituvia kasveja ja tuhahti. Kääpetyneet lehdet rahisivat syyttävästi nousevassa ilma-

virrassa. Hän alkoi saarnata narisevalla äänellä lannoittamisesta, oikein ajoitetusta mullanvaihdesta ja valosta.

Vilma kertaili mielessään lähetettä ja sen sanamuotoa. *Pojalla ei ole selvää neurologista oireistoa. Äiti on puutarhuri.* Ehkä myös neurolla äiti oli kääntänyt puheet kasveihin. Mutta varmaan jokainen teki niin, Vilma mietti, hahmotti asiat vain yhdestä näkökulmasta, omastaan, sitä aina tajuamatta.

Myös Vilma kääntyi kohti ikkunaa. Sen takana piirtyivät kaupungin hämärit ääriiviivat. Oli sininen hetki, pian mereltä kajastaisi ja keltainen värjäisi savupatsaat, jotka puskivat tehtaiden piipuista. Mutta äiti tuskin huomasi maisemaa, hän jatkoi unettavalla nuotilla kalkista ja vihoilaisten torjunnasta, silmissään harmaa utu, joka virtasi niihin ulkoa pilvirihmoista.

Kun äiti keskittyi kasveihin, poika pakeni kuin varkain hänen helmoistaan ja kiemurteli huoneen nurkkaan. Käsi hapuili kohti legoja ja värikästä puujunaa, muutti sitten suuntaa ja nappasi kasan puuvärejä. Vilma näki pojan kunnolla vasta nyt, kuin utu olisi haihtunut kajon myötä myös huoneesta. Vaikka pojasta oli puhuttu, hän tajusi, että lapsi oli jäänyt varjoon.

Vilma havahtui hiljaisuuteen. Äiti tuijotti häntä, oli varmaan kysynyt jotakin. Vilma nyökkäsi, se olisi voinut olla vastaus mihin tahansa.

Äiti istui kädet puuskassa ja odotti yhä.

Vilma vilkaisi lehtiötään. *Kukkakepit, tukeminen* oli tekstattu suurin kirjaimin puhtaalle sivulle, marginaaliin

saakka. Ja nyt hänen teki mieli jatkaa, sotata sivu kokonaan ja liukua reunan ylitse, paperilta pois.

– Eikö ole niin, hän aloitti, että jos aina tuetaan kepeillä, ei koskaan kasva suoraa, kestäväää vartta?

Äiti vilkaisi poikaa niin nopeasti, että sitä tuskin havaitsi.

– Usein on tuettava, hän sanoi. – Tai kunnon vartta ei kasva ollenkaan.

Poika uppoutui värityskirjaan, ja Vilma näki, että poika oli itse tuo keltainen väri jota puristi sormissaan, oli muuttunut keltaiseksi, joka ylitti piirroshahmojen ääriviivat ja jatkoi innokkaasti kohti sivun reunaa.

– Ei se ole niin helppoa hoitaa kasveja kuin luullaan, näkeehän sen, äiti jatkoi ja vilkaisi taas ikkunalautaa, katsoi sitten Vilmaa peittelemättä.

– Niitä pitää osata lukea kuin mykkiä.

Vilma tajusi, että enää ei puhuttu kasveista. Tuskin poika oli kaukaa piiloutumisen taitonsa oppinut.

– Entäs luonnonkukat? Ne kasvavat ihan itsekseen.

– Roskakasvitko? Kyllä, äiti keskeytti ja näpäytti poikaa kädelle. – Mutta vain jalostettuja kasveja arvostetaan.

Keltainen väri levisi värityskirjan sivulta lattialle. Se hehkui vihreällä muovimatolla kuin kasa voikukkia niityllä.

Vilma kumartui tuoliltaan ja yritti tavoittaa pojan katseen.

– Puita on erilaisia, on havupuita, kuusia ja mäntyjä, ja lehtipuita. Mikä puu sinä olet?

– Ei kannata puhua, ei hän vastaa, äiti sanoi.

Poika säpsähti, sanat pusersivat hartiat lypsyyn.

– Minäkin kysyin kerran. Silloin halusi olla mänty, komein metsän puista. Mutta taitaa olla koivu, kun iho on niin kalpea ja ohut ja muutenkin on hento poika.

Kasper kaivoi lelulaatikosta suurennuslasin ja nosti se vasemman silmänsä eteen. Hän katsoi äitiään, sitten valtava sininen iiris tuijotti Vilmaa niin kauan, että hän laski katseensa alas.

Näkikö hän heidät jättiläisinä, jotka kohosivat maasta kuin hongat? Vai olivatko he vain utuisia hahmoja lasin takana, niin kuin silloin, kun katsoo alas jostain korkealta, puun latvasta tai kuusta asti, sieltä, missä Armstrong otti ensimmäisen ihmiskunnan askeleen.

Poika siirsi suurennuslasin lehteä vasten, Aku Ankan nokka ja merimieslakki pullistuivat valtaviksi. Sitten hän painoi lasin painokkaasti tammen kuvan päälle, ja Vilma tajusi, että poika vastasi hänen kysymykseensä.

Aika oli lopussa.

– Tule, äiti sanoi.

Poika heittäytyi veltoksi. Äiti nosti häntä kainaloista, kasasi tottuneesti syliinsä ja kantoi käytävälle.

– Minä synnyttän pojan ja siitä tulee halko, hän tokaisi sulkiessaan oven.

Kuukauden kuluttua Kasper tuli osastolle tutkimuspaikalle. Seisoessaan Vilman ovella hän kurkki hoitajan takaa eikä halunnut luopua suojastaan. Vastaamatta Vilman tervehdykseen hän kipusi istumaan samaan paikkaan sohvalle kuin äitinsä edellisellä kerralla ja tuijotti suurin silmin ikkunaa. Puut tuulettivat oksiaan tuulenvireessä, katselivat sisälle, vilkuttivat hänelle harvoilla lehdillään. Ehkä ne antoivat pojalle turvaa, Vilma ajatteli.

– Onko ulkona jotakin kiinnostavaa?

Hymynkare nousi pojan suupieleen ja silmät tuikkivat hetken ennen kuin kalvo peitti elämän merkit. Vaikka tajusi tekevänsä poikkeuksen, Vilma jatkoi:

– Hienoa puita? Mennäänkö tutustumaan niihin?

Poika nyökkäsi ja antoi pukea takin vastustelematta ylleen. Huoneen tunkkaisuus vaihtui raikkaaseen aurinгонvaloon, joka kirkasti syksyn juhlaa, puiden punaisen-keltaisia kolttuja.

Poika juoksi puistoon pipo kädessä heiluen. Hän kirmaili Vilman edellä puun luota toiselle, taputteli ja kuulosteli kaarnakylkiä. Painautui sitten kuhmuraista tammea vasten silmät kiinni, kädet asennossa kuin sotilaalla. Vastakun asteli pojan viereen Vilma huomasi, että hän hyrisi kuin kieli puun viimeisten lehtien tahdissa.

Vilma mietti, patistaisiko poikaa mukaansa. Mutta pieniä keskittyneitä kasvoja oli vaikea häiritä. Hän jatkoi yksin kohti puistoaukeaa, valkoisia penkkejä ja autiota leikkipuistoa. Ympärillä kohosi harvakseltaan puuvanhuksia. Hataria oksia oli sahattu ja hajoavia runkoja tuettu metallitangoilla.

Vilma nojasi selkänsä vasten tammea, sen karheaa, turvallista pintaa. Puisto kahisi. Hän sulki silmänsä ja yritti tavoittaa sävyjä, jotka kiehtoivat poikaa ihmisääntä enemmän. Mutta täällä hän oli muukalainen. Eteen nousivat pojan kasvot, muuri ilman sisäänkäyntiä.

Potilaan tunteet siirtyivät häneen, Vilma pohti, eikä poika tavoittanut ihmisiä kuten muut. Mutta eikö jokainen elänyt omassa maailmassaan, jotkut lähempänä eläimiä ja jotkut tähtiä, eräät koneiden tai kasvien todellisuutta. Ja toisen ihmisenkin tavoitti usein vain hetken. Ja silloin avasi oven toiseen tilaan, astui Armstrongin askeleen uudella maaperällä.

Talvi oli jo tuulessa, hiveli kasvoja kylmillä sormillaan. Vilma avasi silmänsä, asteli kauemmas puusta ja veti keuhkot ilmaan täyteen. Hän kääntyi katsomaan taakseen.

Poika oli kadonnut. Miten hän oli onnistunut hiipimään ääneti lehtikasojen läpi?

Vilma rauhoitteli heräävää paniikkiaan. Hän kiersi viereisen puun ja toisen ja kolmannen. Hän kiersi koko tammiryhmän ja pujotteli koivikon läpi. Solakat rungot tuskin kätkivät ketään, mutta hän toivoi sinisen takin vilahtavan puiden lomassa ja pelastavan tilanteen. Pian äiti tulisi hakemaan poikaa, Vilma varmisti kellosta. Hän huuteli Kasperia nimeltä ja juoksi rinnettä ylös. Mäen alla puut seisoivat tanakasti riveissä, uhmasivat häntä kuin vihollisarmeija.

Äiti on tulossa, hän huusi vaikka tiesi, että se tuskin vetoaisi lapseen.

Ei vastausta.

Ehkä poika muisti vierailun ja oli jo palannut sairaalaan, kiehnäsi turvassa äitinsä sylissä.

Vilma huusi, että aika oli lopussa ja he näkisivät ensi viikolla uudestaan. Kaiku tarttui viimeisiin sanoihin ja kieputteli niitä ilmassa.

Märkä nurmi litisi, kosteus pusertui kenkiin. Puusto harveni ja liikenteen tasainen hurina peitti puiden äänet. Vilma kulki aidan viertä ja tuli puiston laitaan. Tuntui hyvältä nähdä tutut kadunkulmat ja kahvila, jossa hän kävi töitten jälkeen, nautti äänten sorinasta. Ehkä poika ei piilotellutkaan päästäkseen ihmisiä pakoon, Vilma mietti, kun varmisti aina yleisönsä. Ehkä hän vain hamusi huomiota, vaikkakin erikoisella tavalla.

Vilma tiiraili puiden latvuksia. Hän totesi kovaan ääneen, että lähtisi tapaamaan pojan äitiä ja kääntyi. Vie-
reisen tammen latvasta kuului naksahdus. Kun ääni tois-
tui, hän perääntyi kunnes erotti puun kokonaan, ja pojan.
Lapsen kädet puristuivat rungon ympärille ja pää noja-
si oksanhaarukkaan. Vartalo lepäsi pitkin vankkaa oksaa,
joka teki mutkan vaakatasossa kuin sijatakseen lapselle
makuupaikan.

Vilman polvia heikotti. Hän vetäisi katkonaisesti hen-
keä, pelkäsi hauraankin äänen pudottavan lapsen. Tahto-
mattaan hän silti ihaili tämän uskallusta, pojan ja oksan
saumatonta kokonaisuutta. Miten lapsi jaksoi pitää puus-
ta kiinni? Hetken Vilma toivoi, ettei olisi löytänyt poikaa
enää. Ja hän olisi välttänyt seisomisen puun alla, poika

yläilmoissa, lokakuisena tummuvana iltana, joka oli kuin mikä iltapäivä tahansa: autot huristivat töistä kotiin ja koululaiset ryntäilivät harrastuksiinsa.

Mutta nyt hän oli tässä. Vaistomaisesti hän alkoi jutella ääntäen sanat selkeästi erilleen. Puhuessaan hän naulitsi silmänsä lapseen kuin katse olisi pitänyt tämän puussa.

– Tuo on varmaan väsyttävää. Hienoa, että osaat kiivetä korkealle. Mutta osaatko tulla alas?

Viereiseen tammeen rapisteli orava, jonka kääpälät syksy oli ehtinyt kastaa harmaiksi. Edes eläin ei voittanut poikaa naamioitumisessa, Vilma ajatteli. Ehkä hän taidollaan pysyisi päihittämään myös itseään uhkaavan vaaran.

Tammen juurelle oli haravoitu lehtikasa. Vilma istahdi maahan ja peitti jalkansa lehdillä, pani maata ja jatkoi, kunnes vain pää jäi esiin syksyisen tilkkutäkin alta. Hän makasi siinä hetken hiljaa, sieraimissa maan haju, juurakoitten ja rihmastojen outo elämä.

Hän yritti puhua rauhallisesti, vaikka jännitys ja kylmyys värisivät äänessä. Hän kertoi tammesta, jonka lehdet kellastuivat syksyllä ja muuttuivat ruskeiksi kuin oravan turkki. Ne kuivuivat ja käpristyivät ja putosivat maahan, yksi kerrallaan.

Pala takertui kurkkuun ja pelko kipristi vatsaa. Onneksi poika pysyi puussa. Jatkossa piti välttää sanaa *putoaminen*, Vilma ajatteli.

Hitaasti hän kasvatti sanoista köynnöksen jolla tarraisi poikaan. Talveksi lehdet muuttavat maahan, hän toteisi, puista tulee paljaita eivätkä ne tarjoa enää ruokaa ja

*
”Ja silloin se tapahtuu: kuulen tähtien äänen.”

Poika kiipeää puuhun ja muuttuu oksaksi itsekin. Nyt se lojuu vetelänä lattialla, tuskin erottuu muovimatosta.

Yksityisetsivä antaa petturimiehelle uuden mahdollisuuden.

Taksikusi saa kummallisen keikan jouluyönä.

Plastiikkakirurgi pääsee asiakkansa kanssa huvipuistoon.

Anne-Maria Latikka kirjoittaa kuulaita, tarkasti havainnoivia novelleja, joissa arkinen maailma luisuu eleettömästi outoon suuntaan.

Töissä, hoitolaitoksissa tai omassa kodissaankaan ei aina ennalta tiedä, päätyykö auttajan rooliin lopulta asiakas vai ammattilainen.

Aina elämään avautuu kuitenkin uusi näkökulma, koski se sitten ihmisen minuutta, vanhemmuutta tai korkeampia voimia.

